

Gajdos Martina

PhD hallgató

Debreceni Egyetem, Marton Géza Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola

PÉNZÜGYI FOGYASZTÓVÉDELEM ÉS PÉNZÜGYI KULTÚRA*

Debreceni Jogi Műhely, 2021. évi (XVIII. évfolyam) 1-2. szám (2021. szeptember 1.)

DOI 10.24169/DJM/2021/1-2/4

Abstract: The global economic crisis in 2008 highlighted that there is an information asymmetry between the financial service providers and consumers, furthermore given the vulnerability of the consumers there is a need for immediate actions to protect the latter. Financial consumer protection has come to the fore, which is a relatively new area of law, however by now has fought for a highly significant role for itself and its importance is growing day by day.

Unfortunately, however, the financial culture of the Hungarian population is extremely low. This carries significant risks, since citizens with lower financial literacy tend to be less active in the economic life and and they make decisions that are clearly unfavorable to them en masse, therefore the development of a financial culture is essential.

In my opinion, financial awareness can be developed primarily through the transfer and dissemination of knowledge about financial literacy, in other words the most effective way is through education. Education should be aimed primarily at the youngest generations and the main emphasis should be on educating children, since they are extremely receptive to the acquisition of new knowledge and will have the most outstanding impact on the future. If the education of financial awareness begins at a very young age, by the time these children grow up, they will routinely make conscious financial decisions, therefore the next generation can grow up to be able to “handle money” properly.

Keywords: consumer protection, financial consumer protection, financial culture, education

Absztrakt: A 2008-as globális gazdasági válság rávilágított arra, hogy a pénzügyi szolgáltatók és fogyasztók közötti információs aszimmetriára és a fogyasztók kiszolgáltatottságára tekintettel, utóbbiak védelme érdekében azonnali intézkedésekre van szükség. Előtérbe került a pénzügyi fogyasztóvédelem, amely ugyan a jognak egy viszonylag új területe, de mára már igen számottevő szerepet harcolt ki magának. A jelentősége pedig napról-napra egyre csak nő.

Sajnos azonban a magyar lakosság pénzügyi kultúrája rendkívül alacsony. Ez jelentős kockázatokat hordoz magában, hiszen az alacsonyabb pénzügyi ismeretekkel rendelkező állampolgárok rendszerint kevésbé aktívak a gazdasági életben és tömegesen hoznak számukra nyilvánvalóan kedvezőtlen döntéseket. A pénzügyi kultúra fejlesztése tehát elengedhetetlen.

A pénzügyi tudatosság meglátásom szerint elsődlegesen a pénzügyi ismeretekre vonatkozó tudásanyag átadásával és terjesztésével, azaz az oktatással fejleszthető a leghatékonyabb módon. Az oktatással elsődlegesen a legfiatalabb generációkat kellene célozni, és a gyermekek oktatására kellene a fő hangsúlyt fektetni, hiszen a gyerekek rendkívül fogékonyak az új ismeretek elsajátítására, és ők fogják a legjelentősebb hatást gyakorolni a jövőre. Ha pedig a pénzügyi tudatosságra nevelés már egészen fiatal korban elkezdődik, akkor mire ezek a gyerekek felnőnek, addigra már rutin-szerűen fognak tudatos pénzügyi döntéseket hozni,

---

* A tanulmány megírása az Igazságügyi Minisztérium jogászképzés színvonalának emelését célzó programjai keretében valósult meg.

így a következő generáció már úgy nőhet fel, hogy képes megfelelően „bánni a pénzzel”.

Kulcsszavak: fogyasztóvédelem, pénzügyi fogyasztóvédelem, pénzügyi kultúra, oktatás

1. Bevezetés

Sajnálatos módon általánosan elfogadott, köztudott tény, hogy a pénzügyi kultúra és tudatosság világszerte sokkal alacsonyabb a szükségesnél. A pénzügyi szolgáltatók¹ és a fogyasztók² között jelentős az aszimmetria, hiszen utóbbiak a lényeges hátrányokkal küzdenek a pénzügyi termékek és szolgáltatások kapcsán a pénzügyek terén. Jelen tanulmány keretében megpróbálok rávilágítani arra, hogy miből is fakad ez az aszimmetria, és hogyan is függ ez össze a magyarok alacsony szintű pénzügyi kultúrájával. Szeretnék átfogó képet adni a pénzügyi fogyasztóvédelmi szabályozás mibenlétéről és a pénzügyi kultúra jelenlegi szintjéről. Azokra a kérdésekre keresem a választ, hogy mi is a pénzügyi kultúra, a fogyasztók mennyire tudatosak a pénzügyeik terén, illetve milyen módon erősíthető ez a tudatosság. Mindezek felvázolását követően egy kiválasztott, a pénzügyi kultúra fejlesztésére irányuló kezdeményezést, a PÉNZ7 programsorozatot szeretném részletesebben bemutatni. A sok kimagasló színvonalú kezdeményezés közül azért éppen ezt választottam, mert a PÉNZ7 programsorozat arra a korosztályra igyekszik hatást gyakorolni, amely a legnagyobb hatással lehet majd a jövőre.

2. Pénzügyi fogyasztóvédelem és pénzügyi kultúra

2.1. Fogyasztóvédelem

A fogyasztóvédelem mint komplex, interdiszciplináris terület – a modern kor termékének tekinthető, viszont több ma ismert fogyasztóvédelmi jogintézmény rendelkezik már egészen régre visszanyúló előzményekkel. A fogyasztóvédelem egyik eszmei alapja, a kiszolgáltatót félnék a védelme nyúlik vissza a legrégebbi időkig. (Veres, 2019, p. 126) A fogyasztóvédelem mint jogág nem sorolható be egyetlen klasszikus jogterület alá sem, hiszen annak rendelkezései egyaránt érintik az alkotmányjog, polgári jog, közigazgatási jog, versenyjog, eljárásjog, büntetőjog és szabálysértési jog kérdéseit és területeit is. A fogyasztóvédelem tehát több jogágot is érintő interdiszciplináris terület, mely legszűkebb értelemben magában foglalja a fogyasztás során és az annak érdekében keletkező jogviszonyokat. (Fekete, 2011) Eltérő megközelítésben a fogyasztóvédelmi szabályozás a piaci viszonyokat az egyén oldaláról közelíti meg, a fogyasztók fokozott védelmén keresztül. (Veres, 2013, p. 195) A fogyasztóvédelmi jogi szabályozás célja egyfajta egyensúlyi helyzet kialakítása a pénzpiaci szereplők között, elősegítve azt, hogy a fogyasztók megfelelő döntési helyzetbe kerülhessenek. A fogyasztóvédelem a jogi szabályozáson keresztül korrigál, a jog eszközével visszaállítja az egyensúlyi helyzetet a fogyasztó számára optimális döntési helyzetet teremtve. (Hajnal, 2013, pp. 10-11) A szerződéses viszonyokban a gyakorlatban a felek egyenrangúsága általában nem érvényesül, a fogyasztókkal szerződő professzionális pénzügyi szolgáltatók javára tudásbéli, kapacitásbéli és információs aszimmetria áll fenn. A jogi (és gazdasági) szabályozás a szerződő felek közötti egyensúly visszaállítása érdekében különböző eszközökkel avatkozik be a felek közötti jogviszonyba. Ezek a „helyreállító eszközök” – magatartási követelmények, célzott tájékoztatási kötelezettség előírása és bizonyos szerződési kitételeknek a megtiltása – valójában a fogyasztóvédelmi jog tárgyköreinek is tekinthetők. (Veres, 2019, pp. 30-33) Tekintettel arra, hogy a nem optimális fogyasztói döntések nem csak egy-egy adott fogyasztóra hatnak ki, hanem közvetetten a többi fogyasztót is érinthetik, az állami beavatkozás és ezzel a helyes fogyasztói döntések elősegítése közel sem öncélú, hanem bizonyos értelemben véve közérdeknek tekinthető. (Veres, 2013, p. 195)

¹ *Pénzügyi szolgáltató*: A Magyar Nemzeti Bank által felügyelt pénzügyi intézményeket nevezzük gyűjtőszóval pénzügyi szolgáltatóknak. A hétköznapi értelemben legtípikusabban ilyen szolgáltatók a bankok, fizetési szolgáltatók, hitelintézetek, biztosítók, pénzügyi vállalkozások, követeléskezelők, közvetítők, pénztárak és befektetési szolgáltatók.

² *Fogyasztó*: Az önálló foglalkozásán és gazdasági tevékenységén kívül eső célok érdekében eljáró természetes személy. (A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény 8:1. § (1) 3.)

2.2. Pénzügyi szabályozás története, információs aszimmetria

Magyarországon a rendszerváltást követően a lakosság egyre növekvő része fogyasztási kölcsönökből kezdte finanszírozni a bevételeit meghaladó szükségleteit, illetve a folyamatosan romló gazdasági helyben fenntartani a korábbi életszínvonalat. (Jámbor, 2016, p. 9) A 2008-ban kirobbant gazdasági válságot követően – tekintettel többek között a devizaválságra, illetve a fogyasztók és pénzügyi szolgáltatók között növekvő információs aszimmetriára – nyilvánvalóvá vált, hogy mindeddig közel sem volt megfelelő a pénzügyi felügyelet. (Gajdos, Prekup, 2017, p. 8) Olyan problémák kerültek felszínre, amelyek a válság előtt már rendszerszinten ismertek és létezőek voltak, a válság időszaka pedig határozottan rávilágított arra, hogy a pénzügyi szektorban lezajlott hirtelen, gyors ütemű termékinnováció mellett a túlzottan megengedő, liberális szabályozás a pénzügyi piacok stabilitását nem segítette elő. A fogyasztók egyre kevesebb információval rendelkeztek az árukról, egyre kiszolgáltatottabbá váltak a fejlett tömegtermelés sajátosságai miatt, felborítva ezzel az egyensúlyi helyzetet és meggyengítve a fogyasztók döntési autonómiáját. (Hajnal, 2013, p. 10)

A szabályozás és a jogalkalmazás számára kiemelten fontos feladattá vált ennek az – elsősorban a nem megfelelő pénzügyi tudatosságra visszavezethető – egyensúlytalanságnak a csökkentése és kiküszöbölése, valamint kiemelt figyelem irányult a pénzügyi fogyasztóvédelemmel összefüggő kérdésekre. Ez a gazdaságilag kedvezőtlen időszak ösztönzőleg hatott a pénzügyi kultúra fejlődésére és mind a gazdaságpolitikában, mind pedig a pénzügyi szektorban radikális változásokat követelt. (Jámbor, 2016, p. 4) A fogyasztók védelmének érdekében direkt állami beavatkozásra került sor egyes pénzügyi termékek esetében, sorra születtek a devizahitelesek megsegítő „mentőcsomagok”, az állam élt a végtörlesztés³ és az árfolyamgát⁴ eszközeivel. Előtérbe került a pénzügyi felügyelet erősítése, a hitelezés újraszabályozása és a pénzügyi fogyasztóvédelem megerősítésének igénye. (Parlament, 2017) A pénzügyi fogyasztóvédelem igen jelentős szerepet harcolt ki magának.

Korunk társadalmát gyakran nevezik fogyasztói társadalomnak⁵, amelyre a termelés – elosztás – fogyasztás körforgása jellemző. Ezek között az elemek között az esetek túlnyomó többségében nincs egyensúly. A pénzügyi termékek és szolgáltatások mögött álló pénzügyi szolgáltatók és a fogyasztók között hatalmas az aszimmetria, utóbbiak a pénzügyek terén lényeges hátránnyal küzdenek. (Gajdos, Prekup, 2017, p. 1) A fogyasztók kiszolgáltatott helyzetben vannak a kínálati oldal professzionális szereplőivel szemben, hiszen utóbbiak olyan többletinformációkkal rendelkeznek egy-egy adott termék, szolgáltatás, illetve egy-egy adott ügyletre vonatkozó jogi, gazdasági és egyéb szakmai ismeretek vonatkozásában, amelyekkel az átlagfogyasztók biztosan nincsenek tisztában. A szakirodalom ezt az egyenlőtlen információeloszlást nevezi információs aszimmetriának. (Veres, 2013, p. 194)

A pénzügyi szférában az információs aszimmetria és a fogyasztók kiszolgáltatottsága fokozottabban van jelen, mint más piaci szegmensek esetében. Az egyensúlytalan helyzet pedig – mely a pénzügyi szférában még fokozottabban jelen van, mint más piaci szegmenseknél – elsősorban az alábbiakból fakad:

- a pénzügyi termékek összetettek, a piacon egyre bonyolultabb pénzügyi konstrukciók jelennek meg;
- a termékek minősége nehezen ellenőrizhető a fogyasztók által, kihívást jelenthet megfelelő és hiteles információkhoz jutni;

³ A *végtörlesztés* egy tartozás rögzített árfolyamon történő egyösszegű visszafizetését jelenti, melyet a fogyasztók kérhetnek a pénzügyi szervezettől. A végtörlesztés egyszeri, a tartozás gyors rendezésére adott lehetőség volt, mellyel a devizahiteles adósok jelentős része sajnos nem tudott élni.

⁴ Az *árfolyamgát* a deviza alapú jelzáloghitellel rendelkező ügyfelek rendelkezésére álló lehetőség volt. Lényege, hogy az árfolyamgátat kérő adós a törlesztőrészleteket – a devizakölcsönök törlesztési árfolyamát – rögzített árfolyamon, azaz fix havi törlesztőrészletekkel fizethette meg. A napi és a rögzített árfolyam közötti különbséget gyűjtőszámlán tartották nyilván és erre a pénzügyi szervezet kamatot nyújtott, míg a Magyar Állam és a bank 50-50 % arányban átvállalta a kamatát. A lehetőség a devizahitelesek számára folyamatosan rendelkezésre állt, azonban sajnos ez sem nyújtott teljes megoldást, hiszen a futamidő végén a halmozódó összeg egyösszegben hárult az adósokra.

⁵ A fogyasztói társadalom jellemzője, hogy a lakosság tömegesen vásárol fogyasztási cikkeket, a fogyasztók uralma érvényesül, az állam erős újraelosztó és szabályozó funkcióval rendelkezik, illetve a nemzetállamok egyre kisebb szerepet játszanak a gazdaságban. (Hajnal, 2013, p. 10)

- az átlagfogyasztókat nem birtokolnak megfelelő szakmai és jogi ismereteket, és még ha rendelkezésükre is állnak részletes és pontos információk, kihívást jelent számukra azok megértése, nehezen vagy egyáltalán nem értik meg azokat;
- a megvásárolt pénzügyi termékeknek a hatásait a fogyasztók csak a jövőben tapasztalják;
- a pénzügyi szervezetek tisztességtelen piaci gyakorlata a felügyelet által nehezen szűrhető, mely tovább rombolja a bizalmat. (Nagy, 2015, pp. 131-140)

Ezt az aszimmetriát hivatott kiegyenlíteni a pénzügyi fogyasztóvédelem.

2.3. Pénzügyi fogyasztóvédelem

A pénzügyi fogyasztóvédelem a fogyasztóvédelemnél is újabb, speciális területnek tekinthető, hiszen még a fogyasztóvédelemről szóló törvény is kizárja a saját hatálya alól a Magyar Nemzeti Bank által felügyelt pénzügyi szolgáltatási tevékenységeket.⁶ Speciálisnak tekinthető abból a szempontból is, hogy a terület szabályozásához és a felügyelethez speciális szakértelem szükséges. (Czajlik, Horváth, Sz. Papp, 2013, p. 433) A pénzügyi fogyasztóvédelem mind a sajtóban, mind a politikai és társadalmi közbeszédben is gyakran használt kifejezés, mellyel szemben sokféle megközelítés és elvárás fogalmazódik meg. (Veres, 2019, p. 10)

A pénzügyi fogyasztóvédelem egy jogágakon és jogterületeken átívelő, jogon kívüli tartalommal is rendelkező multidiszciplináris terület (Veres, 2019, p. 233), mely – tekintettel az információs aszimmetriára és a szolgáltatások komplex és bonyolult mivoltára – speciális jellemzőkkel rendelkezik a klasszikus értelemben vett fogyasztóvédelemmel szemben.⁷ Ezt az aszimmetriát hivatott kiegyenlíteni a pénzügyi fogyasztóvédelem.

A pénzügyi fogyasztóvédelem előzményei elsődlegesen a kereskedelemre vonatkozó rendelkezésekhez nyúlnak vissza, de a pénzügyi fogyasztóvédelmi szabályozás fejlődésére a válságok – különösen a XX. és XXI. századi krízisek – is jelentős hatást gyakoroltak, de a pénzügyi szabályozást és a gazdaságba való állami beavatkozást erőteljesen befolyásolták a gazdasági ciklusok is. Fontos, hogy a konjunktúra idején bekövetkező dereguláció során – igazodva az adott körülményekhez – fennmaradjanak a fogyasztóvédelem jelentős alapintézményei és vívmányai, ezzel is hozzájárulva a fogyasztók rendszerbe vetett bizalmának megőrzéséhez és megerősítéséhez. (Veres, 2019, p. 127)

A magyar Országgyűlés 2000-ben hozta létre a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyeletét (PSZÁF), mely – Magyarország pénzügyi közvetítő rendszerének felügyeletét és ellenőrző hatósági feladatokat ellátó önálló szabályozó szervként – ellátta a pénzügyi szektor gazdasági érdekeinek védelmét és az ügyfeleknek a védelmét egyaránt, így ez az időszak a pénzügyi fogyasztóvédelem ex lege megjelenésének tekinthető. (Gajdos, Prekup, 2017, p. 8)

A globális gazdasági válságot követő időszakban – elsősorban a devizahiteles válságra irányuló megoldási kísérletként – hiába születtek sorra a devizahitelesek számára segítséget kínáló „mentőcsomagok”, sajnos nagyon sok esetben a felkínált segítségek „kevésnek bizonyultak”. Az állami beavatkozás számos esetben nem nyújtott teljeskörű és végleges megoldást a „megmentésre váró” pénzügyi fogyasztók számára.⁸

Részben a nemzetközi, részben az Európai Unió tendenciák hatására a pénzügyi fogyasztóvédelem szerepe fokozatosan erősödött Magyarországon. (Jogászvilág, 2017) Fontos mérföldkőnek tekinthető az Európai

⁶ A fogyasztók védelméről szóló 1997. évi CLV. törvény 1. § (2) bekezdése: „E törvény hatálya nem terjed ki a pénzügyi közvetítőrendszer felügyeletével kapcsolatos feladatkörében eljáró Magyar Nemzeti Bank által felügyelt tevékenységet folytató szervezeteknek, személyeknek MNB által felügyelt tevékenységére.”

⁷ Jelen tanulmányban nem vállalkozom a pénzügyi fogyasztóvédelem elvi megalapozására és különböző vezérfonalak mentén történő részletes bemutatására, hiszen ezt Veres Zoltán *A pénzügyi fogyasztóvédelem egyes alapkérdései, Jogdogmatikai, történeti, rendszertani alapok jogalkalmazási és metajurisztikus kitekintéssel* című művében már megtette, abban a dogmatikai és terminológiai alapvetések, jogági kapcsolatok, történeti előzmények, jogi és alkotmányos alapok lefektetése megtörtént, a joganyag rendszerezett áttekintésére sor került, a hivatkozott tanulmányban foglalt állításokkal pedig alapvetően egyetérték, az abban foglaltakat elfogadom.

⁸ A bedőlt devizahitelállományok jelentős része a követeléskezeléssel foglalkozó vállalkozásokhoz került.

Parlament és Tanács tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatról szóló 2005/29/EK irányelve⁹ és annak a fogyasztókkal szembeni tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat tilalmáról szóló 2008. évi XLVII. törvénnyel a magyar jogba történő átültetése (Parlament, 2017), hiszen ennek köszönhetően a PSZÁF eljárási jogot kapott a pénzügyi magánszférában fogyasztók sérelmére elkövetett tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatok elleni fellépésre. 2011-ben került sor a pénzügyi fogyasztóvédelem megteremtésének egyik jelentős mozzanatára, amikor a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete *expressis verbis* fogyasztóvédelmi hatósági felhatalmazást kapott, így explicit módon a hazai pénzügyi felügyelet része lett a fogyasztóvédelmi ellenőrzési tevékenység is. (Jámbor, 2016, pp. 8-11) A Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyeletéről szóló 2010. évi CLVIII. törvénnyel 2011-ben létrehozásra került – a fogyasztói jogviták hatékony módon történő rendezése érdekében – a Pénzügyi Békéltető Testület (a továbbiakban: PBT vagy Testület), melynek létrehozásának háttérében az állt, hogy az alternatív vitarendezési eljárás során a kínálati oldal professzionális szereplőinek fogyasztókkal történő együttműködése kikényszeríthetővé váljon és a pénzügyi tárgyú jogvitákban egyezség létrehozására kerüljön sor, melyben szakmailag felkészült, tapasztalt pénzügyi szakemberek járjanak el, a bírósági utat elkerülve, egyszerűen, gyorsan és költséghatékony módon. (PBT, 2020) A Pénzügyi Békéltető Testület jelentősége a pénzügyi fogyasztóvédelem területén egyre jelentősebb. (Gajdos, Prekup, 2017, pp. 8-10)

A 2008-as gazdasági válságot követő legjelentősebb változás a pénzügyi felügyeleti rendszerben következett be, melynek tetőpontjaként az Alaptörvény 5. módosítását követően lehetővé vált a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyeletének Magyar Nemzeti Bankhoz (MNB) történő integrálása, megteremtve annak a lehetőségét, hogy egy merőben új irány vehesse kezdetét a felügyelet terén. (Gajdos, Prekup, 2017, p. 8) A pénzügyi fogyasztóvédelem szerepének erősödésével párhuzamosan egyre inkább felértékelődött a fogyasztók védelmének és tájékoztatásának szerepe. 2013-ban a PSZÁF megszűnt, az általa eddig ellátott feladatokat a Magyar Nemzeti Bank vette át és célkitűzéssé vált a felelősségi rendszerek egyértelművé tétele, valamint a felügyeleti és jegybanki célok, illetve feladatkörök párhuzamosan történő összehangolása lett. A felügyelet újraszabályozásában a fogyasztóvédelmi szabályok már makroprudenciális szinten is megjelentek. (Jámbor, 2016, pp. 26-29) A fogyasztóvédelmi feladatkör Magyar Nemzeti Bankhoz integrálása nagymértékben hozzájárult a pénzügyi szektor megbízhatóságának növekedéséhez, valamint a fogyasztók pénzügyi rendszerbe vetett bizalmának kialakításához, megerősítéséhez és megőrzéséhez. (Gajdos, Prekup, 2017, pp. 8-9)

A pénzügyi fogyasztók védelme miatt indokolt, hogy a fogyasztók tisztában lehessenek jogaikkal, képesek legyenek felismerni a velük szemben történő jogsértéseket és képesek legyenek a megfelelő fórumon érvényesíteni jogaikat. Kiemelten fontos a jelenleg már meglévő szabályok betartásának előmozdítása és azok szigorítása, de álláspontom szerint a pénzügyi felügyelet csakis akkor lehet valóban hatékony, ha a lakosság tisztába kerül az őket megillető jogokkal és a pénzügyi terméknek és szolgáltatásoknak a tulajdonságaival, valamint, ha a fogyasztók képesekké válnak felismerni a velük szemben történő jogsértéseket és képesek lesznek a jogaikat az arra hivatott fórumon érvényesíteni. A pénzügyi fogyasztóvédelemnek éppen ebben a tudatos döntéshozatalban kell segítséget nyújtania.

Fenntartható pénzügyi szektor azonban nincs elégedett fogyasztók nélkül. A stabil gazdaság fenntartásához emiatt közel sem elegendő egy prudensen működő pénzügyi intézményrendszer és egy megfelelő hazai – törvényi szintű – szabályozás sem, egyaránt szükségesek a fogyasztók és a fogyasztók részéről tanúsított bizalom. Tekintettel arra, hogy a megfelelő (financiális) ismeretek birtokában lévő fogyasztói réteg nemzetgazdasági érdek is, fel kell ismerni, hogy a fogyasztók bizalmát erősíteni kell.

A fogyasztók pénzügyi szektorba vetett bizalmát – mely a fenti problémák okán a globális gazdasági válság idején elveszett vagy legalábbis jelentős mértékben lecsökkent – elsősorban a pénzügyi tudatosság erősítésén és a pénzügyi kultúra fejlesztésén keresztül lehet visszaszerezni.

2.4. Pénzügyi kultúra és annak fejlesztése

A pénzügyi kultúra és a pénzügyi tudatosság szintje világszerte jóval alacsonyabb a szükségesnél. Az OECD

⁹ Az irányelv rendelkezik a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat típusairól és annak tilalmáról. *Tisztességtelen az a kereskedelmi gyakorlat, amely a 6. és 7. cikkben meghatározott módon megtévesztő, vagy a 8. és 9. cikkben meghatározott módon agresszív.*

(Organization for Economic Co-operation and Development) 2010-ben – egységes módszertan és közel egyidejű adatfelvétel lehetőségének biztosításával – megvalósított összehasonlító felmérése alapján a magyarok magasabb szintű pénzügyi tudással rendelkeztek a nemzetközi átlaghoz képest, viszont a meglévő tudás gyakorlati alkalmazásával összefüggésben már sokkal gyengébben teljesítettek (Atkinson-Messy, 2012). A felmérés 5 évvel később megismétlésre került, a Pénziránytű Alapítvány által lebonyolított pénzügyi kultúra kutatás eredményei szerint a magyarok pénzügyi tudatossága 2010-hez képest 2015-ben romló tendenciát mutatott. (Pénziránytű, 2020) A 2015-ben vizsgált 30 ország átlagosan 13,2 pontot ért el a 21-ből. Magyarország rosszabbul teljesített az átlagnál, a 22. helyet foglalta el a rangsorban, 12,4 ponttal. (Portfolio, 2016). Az eltelt 5 évet követően a lakosság a pénzügyeit tekintve kevésbé megfontoltá, gondossá vagy előrelátóvá vált, a jövedelem egy hónapos vagy hosszabb ideig tartó kiesést a háztartásoknak csak a közel fele (45 százalék) tudná elviselni hitelfelvétel vagy elköltözés nélkül. (Pénzügyi Szemle, 2016) A leginkább kiszolgáltatottak ebből a szempontból a 18-29 éves fiatalok, az alacsony végzettségűek, az álláskereső munkanélküliek, a gyermekükkel egyedül élő szülők, az alacsony (155.000 Ft alatti) háztartásjövedelemmel rendelkezők, illetve a községekben, kisvárosban élők. Azoknak a száma is jelentősen csökkent, akik határozottan egyetértettek az állítással, hogy „Mielőtt valamit vásárolnék, alaposan megfontolom, hogy telik-e rá”, ellenben növekedett azoknak az aránya, akik azzal értettek egyet, hogy „A pénz arra való, hogy elköltsük”. (Pénziránytű, 2020)

Ahogy azt a követlen környezetemben is gyakran tapasztalom, a fogyasztók túlnyomó többsége nincs tisztában még az alapvető pénzügyi fogalmakkal és mechanizmusokkal sem, sőt, a tájékoztatatlanság mellett érdektelenséget is mutatnak a pénzügyi döntéseket illetően. Utóbbit igazolja, hogy a 2015-ös OECD mérés eredményei szerint a 18-79 éves lakosságnak csupán a 47 százaléka gondolja azt, hogy vannak pénzügyi céljai (Pénziránytű, 2020). Számptalan esetben a pénzügyi információk sokasága jelenti a fő problémát, miközben a fogyasztók részéről gyakran hiányoznak a pénzügyi termékek és szolgáltatások értelmezéshez és átlátáshoz szükséges ismeretek. (Kovács, 2015, p. 10) Az alacsonyabb pénzügyi ismeretekkel rendelkező állampolgárok rendszerint kevésbé aktívak a gazdasági életben és tömegesen hoznak számukra nyilvánvalóan kedvezőtlen döntéseket. Nagyobb valószínűséggel lesz problémájuk az adósságokkal, kisebb valószínűséggel rendelkeznek megtakarításokkal, nem fektetnek kellő hangsúlyt az öngondoskodásra és kevésbé hatékonyan kezelik a vagyonukat. (Lusardi-Mitchell, 2011, p. 8) Az alacsony pénzügyi kultúrával rendelkező emberek könnyebben bedőlnek tisztességtelen kockázatokat rejtő ajánlatoknak és nagyobb arányban választanak kedvezőtlen pénzügyi konstrukciókat, például felelőtlenül több évre lekötézik magukat egy magas összegű lakáshitel felvételével annak ellenére, hogy a havi törlesztőrészleteket nyilvánvalóan nagy nehézségek árán – vagy éppen egyáltalán nem – tudják majd fizetni, és ezek hatásait akár évtizedekig is viselhetik majd a mindennapi életvitelük során. (Jámbor, 2016, pp. 4-6)

A fenti tudásbeli hiányosságok, a negatív pénzügyi attitűdök és szokások, és az, hogy a magyar fogyasztók pénzügyi kultúrája általánosságban közel sem megfelelő, jelentős kockázatokat hordoz egyéni és társadalmi szinten egyaránt. Látva a környezetemben hozott negatív pénzügyi döntéseket és azok elhúzódo hatásait, illetve mindazon okokra hivatkozva, melyeket fentebb részleteztem, eljutottam a tanulmány egyik fő alaptételéhez, miszerint a pénzügyi fogyasztókat kiemelt védelemben szükséges részesíteni.

A pénzügyi kultúra fejlesztése tehát elengedhetetlen. Ahhoz azonban, hogy tudjuk mit is akarunk fejleszteni, alapvető fontosságúnak tartom a pénzügyi kultúra fogalmának meghatározását.

A pénzügyi kultúrának nincs egy egységesen elfogadott definíciója, hiszen az eltérő – például a pénzügyi tudáson és ismereteken keresztül, a pénzügyi folyamatok megértésének vagy a pénzügyi döntések meghozásának képességén alapuló – megközelítések eltérő definíciókat eredményezhetnek. Tanulmányomban a Magyar Nemzeti Bank és az Állami Számvevőszék által használt definíciót vettem alapul, mely szerint „a pénzügyi kultúra a pénzügyi ismeretek és képességek olyan szintje, amelynek segítségével az egyének képesek a tudatos és körülményekintő döntéseikhez szükséges alapvető pénzügyi információkat azonosítani, majd azok megszerzése után azokat értelmezni, és ez alapján döntést hozni, felmérve döntésük lehetséges jövőbeni pénzügyi, illetve egyéb következményeit.” (Németh, 2014, p. 5) Itt tartom szükségesnek leszögezni, hogy tanulmányomban a pénzügyi kultúra (financial culture) és pénzügyi tudatosság (financial awareness/knowledge) fogalmakat több helyen szinonimaként használom.

A pénzügyi kultúra fejlesztése olyan folyamat, amelynek során az egyének:

- folyamatosan egyre jobban képesek lesznek megérteni a pénzügyi fogalmakat és termékeket;
- pénzügyi jártasságuk növekedésével egyre tudatosabban kezelik a pénzügyi kockázatokat, a pénzügyi termékek igénybevétele és a termékek közötti választás során képesek kellőképpen hasznosítani a rendelkezésükre álló információkat;
- képesek felismerni a pénzügyi kérdésekben a megbízható, független és hiteles információforrásokat,
- a pénzügyi döntések meghozatalát megelőzően alaposan tájékozódnak, és tisztában vannak azzal, hogy milyen lépéseket kell tenni pénzügyi helyzetük javítása érdekében;
- megismerik a panaszkezelés fórumait és a rendelkezésükre álló jogorvoslati lehetőségeket;
- tisztában vannak a legjelentősebb gazdasági összefüggésekkel és azok háztartásokra gyakorolt hatásaival. (Németh, 2014, p. 5)

A pénzügyi kultúra fejlesztésére irányuló kezdeményezéseknek arra kell irányulnia, hogy – a megfelelő szintű és közérthető információátadás, valamint a pénzügyek terén helyes, megfontolt döntések meghozatalára irányuló kompetenciák fogyasztókkal való megismertetése eredményeképp – olyan társadalom jöjjön létre, amelynek az állampolgárai elkötelezettek a saját pénzügyi ismereteik fejlesztése iránt, és ahol a fogyasztók magabiztosan el tudnak igazodni a pénzügyek világában és képesek átállni a korszerű, készpénzkímélő fizetési módok használatára. (Jámbor, 2016, pp. 32-33)

3. A pénzügyi kultúra fejlesztésére irányuló kezdeményezések

3.1. Pénzügyi oktatás

A rendszerváltást követően mára felnőtt egy olyan generáció, amelyik egyáltalán nem tanult még alapvető pénzügyi vagy gazdasági ismereteket sem. A fiatalok jelentős része csak a gyakran közel sem megfelelőnek tekinthető otthoni pénzügyi minta és szocializáció kapcsán szerzett pénzügyi ismereteket. Még azoknak, akik esetleg részesültek is valamilyen pénzügyi oktatásban, azoknak is csak elenyésző része tudta a gyakorlatba beépíteni a megszerzett tudást. (Jámbor, 2016, pp. 42-45)

A fogyasztók eszköztárából tehát még hiányoznak azok a fontos ismeretek, amelyek a megfontolt pénzügyi döntések meghozatalához elengedhetetlenek.

Megítélésem szerint a pénzügyi kultúra a megfelelő tudásanyag átadásával, azaz az oktatással fejleszthető a leghatékonyabban. Az oktatásnak a megfelelő szintű és közérthető információátadásra; a pénzügyi termékek és szolgáltatások megismertetésére, valamint azok előnyeinek, hátrányainak és kockázatainak felismeréséhez szükséges információk elsajátításához szükséges kompetenciák kialakítására kell irányulnia. Mindezt úgy, hogy a fogyasztók képesek legyenek a tudásanyag birtokában felelős pénzügyi döntéseket hozni.

Tekintettel arra, hogy a gyermekek életkoruknál fogva rendkívül fogékonyak az új ismeretek elsajátítására, a pénzügyi nevelést már egészen kicsi gyermekkorban el kellene kezdeni. Természetesen e körben elsősorban a játékos formában történő nevelésre gondolok. Hasznosnak tartom például, hogy ha a szülők egy-egy bolti vásárlás alkalmával magunkkal viszik – már akár az óvodás korú – gyerekeket és megengedik a gyermekeknek, hogy ők fizessenek, így bevonva a legfiatalabbakat is a mindennapi pénzügyi tranzakciókba és tanítva őket a tudatos döntéshozatalra. Emellett érdemes már fiatalon megismertetni velük a takarékoskodást, például fémpénz perselyben történő gyűjtésével. (Jámbor, 2016, pp. 50-52) A picit érettebb gyermekeknél, tipikusan az általános iskolás korosztálytól kezdve a gyermekek életében már komoly szerepe van az internetnek és a médiának. A fiatalok körében ezek a felületek sikeresnek bizonyulhatnak a pénzügyi oktatás területén, így érdemes e körben is kiemelt figyelmet fordítani a pénzügyi tudatosságra nevelésre, például oktatóportálok és online pénzügyi ismereteket oktató játékos applikációk alkalmazásával. Természetesen a felnőttek oktatásáról sem szabad megfeledkezni, hiszen a gyermekek életében az otthoni minta és a szocializáció koránt sem elhanyagolhatók a pénzügyi tudatosság terén. (Pavluska, 2011, pp. 59-68)

3.2. PÉNZ7 (Pénz7, 2020)

„A kormány pénzügyi tudatosság fejlesztéséről szóló stratégiájának legfontosabb célja, hogy a mindennapi életbe, a megtakarítások tervezésébe és az öngondoskodási formák kiválasztásához megfelelő pénzügyi ismereteket biztosítson a magyar családoknak.” – hangsúlyozta Varga Mihály a PÉNZ7 nyitórendezvényén. (Pénz7, 2020)

Magyarország 2015-ben csatlakozott először az Európai Pénzhét (European Money Week) kezdeményezéshez, mely egy időben Európa-szerte zajlik, közel 30 országban. Az Európai Pénzhét célja az, hogy a pénzügyek iránt érdeklődő diákokat már egészen fiatal kortól segítse ismereteik bővítésében, és felhívja a diákok figyelmét a pénzügyi tudatosságra.

A PÉNZ7 programsorozatot 2015-ben a Magyar Bankszövetség¹⁰ a Pénziránytű Alapítvánnyal¹¹ együttműködésben indította el az Emberi Erőforrások Minisztériumának¹² szakmai támogatásával. 2017-től az Emberi Erőforrások Minisztériuma – mint projektgazda – a program tananyagát beillesztette a tanév hivatalos rendjébe. A program bővülését a 2017/2018-as tanévben a Nemzetgazdasági Minisztérium támogatta, majd annak átalakulását követően a 2018/2019-es tanévtől már a Pénzügyminisztérium¹³ és az Innovációs és Technológiai Minisztérium¹⁴, illetve – tekintettel arra, hogy bekerült a programsorozatba a vállalkozói kompetenciafejlesztés és a vállalkozói alapismeretek élményalapú bemutatása is – a Junior Achievement Alapítvány¹⁵ is a PÉNZ7 támogatóinak egyikévé vált. (Pénz7, 2020)

„A Magyarországon megrendezésre kerülő PÉNZ7 missziója, hogy felhívja a figyelmet a pénzügyi tudatosságra, a pénzügyi kultúra fejlesztésének fontosságára, és széleskörű szakmai összefogás megteremtésével segítse a különféle, pénzügyi edukációs projektek terjedését, hasznosulását.” (Pénz7, 2020)

A PÉNZ7 programsorozat fókuszában az általános- és középiskolákban megvalósuló pénzügyi-gazdasági témájú tanórák állnak, amelyeknek a megtartásához a PÉNZ7 szervezői biztosítanak minden szükséges feltételt. (Pénziránytű, 2020) A kezdeményezéshez csatlakozó iskolák a helyi igényeknek és a diákok felkészültségének megfelelően különböző tananyagokból – mint például családi költségvetés-tervezés, pénzügyi tervezés, takarékoság, okos bankolás vagy hitelezés – válogathatnak. A pedagógusok felkészülését minden évben ingyenesen elérhető mintavideók, e-learning tananyagok és webináriumok segítik. Az intézmények tanrendjéhez igazodó tematikus hét során egy-egy iskolai tanóraba a pénzügyi téma esetén önkéntes pénzügyi szakemberek, a vállalkozói kompetenciafejlesztő órákba pedig a vállalkozások működtetésében tapasztalattal bíró önkéntes vállalkozók is bekapcsolódhatnak az ezt igénylő iskolákban. A diákok saját osztálytermeikben szakértők által kidolgozott, játékos tananyagok – például online kvízzjátékok – segítségével, interaktív módszerek alkalmazásával ismerhetik meg a pénzügyi és gazdálkodási alapfogalmakat, valamint sajátíthatják el a pénz mindennapi használatához kapcsolódó ismereteket és készségeket. A PÉNZ7 programjait tovább színesíti, hogy a diákok a tanórákon kívül, például szakkörökön

¹⁰ A Magyar Bankszövetség a hitelintézeti szektor érdekképviseleti szervezete, a European Banking Federation tagja, mely elkötelezett a magyar pénzügyi kultúra fejlesztése és a pénzügyi ismeretek terjesztése iránt.

¹¹ A Pénziránytű Alapítvány célja, hogy másokkal (hatóságok, civil szervezetek és egyéb piaci szereplők) együttműködve kidolgozzon és megvalósítson pénzügyi tudatosságot fejlesztő, szemléletformáló programokat, annak érdekében, hogy az egyének és családok felelős, megalapozott anyagi döntéseinek meghozását előmozdítsa, valamint, hogy a magyarok pénzügyi kultúrája és tudatossága általánosságban javuljon.

¹² Az Emberi Erőforrások Minisztériumának köznevelési szakterülete kiemelt feladatának tartja az azonosított problémák és hiányterületek lefedésére irányuló programok támogatását és fejlesztését, melynek keretében már a kezdetektől tevékeny módon közreműködött a PÉNZ7 programsorozat megvalósításában, majd a 2016/2017-es tanévtől fogva már a témahetek projektgazdájává is vált.

¹³ A Pénzügyminisztérium koordinálásában a Kormány elfogadta 2017 őszén a lakosság pénzügyi tudatosságát fejlesztő átfogó hétéves nemzeti stratégiát, melynek célja a magyar lakosság pénzügyi ismereteinek bővítése és az emberek gyakorlati tapasztalatainak a pénzügyeik kezelése területén történő gazdagítása.

¹⁴ Az Innovációs és Technológiai Minisztérium jogelődje (a korábbi Nemzetgazdasági Minisztérium) kezdeményezésére a PÉNZ7 programsorozat témái közzé kerültek a vállalkozói ismeretek is. Mindez arra való tekintettel, hogy a nyugat-európaiakhoz képest a magyar diákok jelentősen alacsonyabb arányban érdeklődnek az iránt, hogy közép- vagy felsőfokú tanulmányaik befejezését követően hogyan válhatnak vállalkozóvá.

¹⁵ A Junior Achievement Magyarország célja az oktatás és az üzleti világ között híd képzése, valamint elméleti és gyakorlati oktatóprogramokkal ahhoz való hozzájárulás, hogy a magyar fiatalok kompetens, önálló és felelősségteljes vállalkozóvá válhassanak.

is foglalkozhatnak a témával, illetve érdekes – a pénzügyi tudatosság témaköréhez kapcsolódó – versenyeken¹⁶ és pályázatokon is részt vehetnek. A regisztráló iskolák pedig – elismerve a gazdasági-pénzügyi nevelés terén végzett aktív tevékenységüket – „PÉNZ7 iskola – a tudatosan gazdálkodó diákokért” címet és logót kapnak a szervezőktől.

A programsorozatot évről-évre egyre nagyobb érdeklődés övezi, 2015-ben hozzávetőleg 650 iskolában, közel 90 ezer diák bekapcsolódott a PÉNZ7 eseményeibe, 2020-ban pedig már Európában is kiemelkedő eredményeket tudott felmutatni a programsorozat, ebben az évben több mint 1200 iskola 217.664 diákja csatlakozott a kezdeményezéshez, és az órákat támogató önkéntesek száma is közel 900 fő volt.¹⁷

A PÉNZ7 megrendezésére rendszerint évente, március első felében kerül sor, viszont a programhoz kapcsolódó kísérőesemények a teljes második iskolai félévben követik egymást. (Pénziránytű, 2020) A 2020-as PÉNZ7 témája kettős volt, a „Pénzügyi biztonság” témája mellett az „Ötleből vállalkozás” témájú vállalkozói kompetenciafejlesztés és a vállalkozói ismeretek élményalapú bevezetése is helyet kaptak a programsorozatban.

Az Önkéntes Központ Alapítvány évente díjazza Magyarország legkiemelkedőbb önkéntes programjait. 2019-ben a PÉNZ7 kezdeményezés önkéntes programja lett az alapítvány egyik kategóriájának díjazottja, 694 önkéntes mozgósítása elismeréseként „az év pro bono kezdeményezése” elismerő kitüntetéssel díjazták.

Megítélésem szerint a PÉNZ7 programsorozat egyike azoknak a kezdeményezéseknek, amelyek hatékonysága a pénzügyi kultúra fejlesztése területén kétségtelenül megkérdőjelezhetetlen. A pénzügyi ismeretek fiatalokkal történő megismertetése a programsorozat keretében az egyik leghatékonyabb módon, innovatív megoldások alkalmazásával és játékos formában valósul meg, úgy, hogy a gyermekek az ismeretszerzés folyamatát nem kifejezetten tanulásként élik meg, mégis széleskörű, felelős piaci magatartásra ösztönző tudásanyaggal gazdagodnak, melyet remélhetőleg a későbbiekben beépítenek majd a mindennapjaikba, ezzel is hozzájárulva a tudatos fogyasztói társadalom kialakulásához.

3.3. Egyéb kezdeményezések

Természetesen a PÉNZ7 programsorozaton túl is számos – évről-évre egyre több – kezdeményezés van Magyarországon, melyek a pénzügyi tudatosság fejlesztésének célját tűzték ki maguk elé. A pénzügyi kultúra szintének növeléséhez igen egyszerű, de gyakran alkalmazott eszköz például a nevelő célzatú, informatív jellegű szóróanyagok és kiadványok terjesztése¹⁸, illetve az erre irányuló internetes portálok kialakítása. A pénzügyi kultúra fejlesztésében az egyes látogató- és oktatóközpontok is meghatározó szerepet játszanak, mint például a Magyar Nemzeti Bank Látogatóközpontja, az OTP Fáy András Alapítványa által létrehozott Középiskolások Országos Pénzügyi és Gazdasági Oktatóközpontja, valamint az Ecoventio Kerekasztal Közhasznú Egyesület által felállított Ecoventio Pénzügyi Kultúra Központ. (Jámbor, 2016, pp. 42-52)

4. Záró gondolatok

A magyar lakosság pénzügyi kultúrája rendkívül alacsony, ami már önmagában jelentős kockázatokat jelent. A globális gazdasági válság idején a fogyasztók pénzügyi szektorba vetett bizalma jelentősen meggyengült, szinte el is vezett, így a pénzügyi kultúra fejlesztése és a fogyasztói bizalom erősítése kulcsfontosságú és elengedhetetlen.

A pénzügyi kultúrát fejlesztő kezdeményezések közül kiemelkedik a PÉNZ7 programsorozat, amely éppen a fiatalokkal kapcsolatos oktatótevékenységet tűzte ki alapvető céljául. A kezdeményezés fókuszában az általános- és középiskolás diákok oktatása áll, méghozzá a – kötelező tanév rendjébe is beépített – tanórák

¹⁶ A 2020-as PÉNZ7-hez kapcsolódó kiegészítő program a *Digitális Szímat Kvíz 2020*.

¹⁷ 2019-ben a PÉNZ7 programsorozat – elismeréseként a kimagasló részvételnek – már 3. alkalommal bekerült a Global Money Week eseménysorozat legjobbjai közé.

¹⁸ A Magyar Nemzeti Bank a tudatos pénzügyi döntések kialakítását elősegítve Pénzügyi Navigátor Füzetek címmel adott ki tájékoztató prospektusokat, melyek többet között informálják a fogyasztókat a hitelfelvétel és eladósodás veszélyeiről, az ingyenes készpénzfelvételről, a helyes kártyahasználatról vagy a Pénzügyi Békéltető Testület eljárásáról.

keretében megvalósuló pénzügyi-gazdasági témájú oktatással.

2021-ben esedékes lesz egy nemzetközi OECD mérés a magyar diákok pénzügyi ismereteiről és tájékozottságáról. (Pénz7, 2020) A PÉNZ7 tananyagok feldolgozása – többek között – az erre való felkészülést támogatja. Maga az OECD mérés pedig azzá a mérföldkővé válhat majd, ahol a PÉNZ7 programsorozat – és természetesen a pénzügyi kultúra fejlesztésére irányuló egyéb kezdeményezések – eredményessége a gyakorlatban is mérhetővé fog válni.

Addig is én a magam részéről üdvözölök minden hasonló, a pénzügyi tudatosság növelésére irányuló kezdeményezést, mert vallom azt, hogy a pénzügyi kultúrát igenis fejleszteni kell, hiszen ez egyéni és társadalmi érdek egyaránt.

Irodalomjegyzék

Könyvek, tanulmányok, folyóiratok

CZAJLIK István – HORVÁTH Anna – SZ. PAP Judit (2013) *Korszerű pénzügyi fogyasztóvédelem*. In: (szerk.: LENTNER Csaba. Bankmenedzsment – Bankszabályozás – Pénzügyi fogyasztóvédelem. Budapest, Nemzeti Közszerkesztési és Tankönyvkiadó, 433. ISBN 9789630855914

FEKETE Orsolya (2011) *A felügyeleti szervek tevékenysége Magyarországon a fogyasztóvédelem egyes területein – kitekintéssel a rendszerszintű problémák megoldási lehetőségeire*, Letöltve: http://doktori.bibl.u-szeged.hu/id/eprint/733/1/%C3%89RTEKEZ%C3%89S_Fekete_Orsolya.pdf (Utolsó letöltés: 2020.01.23.)

GAJDOS Martina – PREKUP Dorina (2017) *Az alternatív vitarendezésben rejlő lehetőségek – különös tekintettel a Pénzügyi Békéltető Testület tevékenységére*, Letöltve: <https://www.mnb.hu/letoltes/avr-junior-2017-csoportos-dij-az-alternativ-vitarendezesben-rejlo-lehetosegek-kulonos-tekintettel-a-penzugyi-bekelteto-testulet-tevekenysegere.pdf> (Utolsó letöltés: 2021.07.27.)

HAJNAL Zsolt (2013) *A fogyasztói jogok egységes európai szabályozásának lehetséges irányai*, Letöltve: http://www.unideb.hu/hajnal-ertekezes_titkosított.pdf (unideb.hu) (Utolsó letöltés: 2020.02.10.)

JÁMBOR Bianka (2016) *A pénzügyi fogyasztóvédelem, különös tekintettel a pénzügyi kultúrára*, Letöltve: <https://docplayer.hu/26769685-A-penzugyi-fogyasztovedelem-kulonos-tekintettel-a-penzugyi-kulturara-szakedolgozat-miskolci-egyetem-allam-es-jogtudomanyi-kar-penzugyi-jogi-tanszek.html> (Utolsó letöltés: 2020.01.12.)

KOVÁCS Eszter (2015) *A fiatalok pénzügyi kultúrája: Pénzügyi tudatosság vagy pénzügyi tudatlanság?*, Letöltve: <http://eco.u-szeged.hu/tdk/letoltesek/sikeres-tdk-dolgozatok/sikeres-tdk-dolgozatok> (Utolsó letöltés: 2020.01.18.)

LUSARDI Annamaria – MITCHELL S. Olivia (2011) *Financial Literacy Around the World: An Overview*, Cambridge, NBER Working Paper No. 17107.; <https://doi.org/10.3386/w17107>

NAGY Zoltán (2015) *A pénzügyi fogyasztóvédelem a változások tükrében*. Miskolci Egyetemi Kiadó Decem anni in Europa e Unione IV., 131-140.

NÉMETH Erzsébet (2014) *Az Állami Számvevőszék szerepe a pénzügyi kultúra fejlesztésében*, Letöltve: <https://www.asz.hu/storage/files/files/Szakmai%20kutat%C3%A1s/2014/t366.pdf?ctid=744> (Utolsó letöltés: 2020.01.03.)

PAVLUSKA Valéria (2011) *A fogyasztói oktatás napjainkban*. Fogyasztóvédelmi Szemle, 5. évf. 2. sz. 59-68.

VERES Zoltán (2013) *Ügyfélvédelem a pénzügyi szektorban: Gondolatok a pénzügyi fogyasztóvédelem egyes alapkérdéseiről*. Jogelméleti Szemle, 2013/4. sz. 194-205.

VERES Zoltán (2019) *A pénzügyi fogyasztóvédelem egyes alapkérdései, Jogdogmatikai, történeti, rendszertani alapok jogalkalmazási és metajurisztikus tekintéssel.* Wolters Kluwer Hungary, Budapest

Jogforrások

A fogyasztók védelméről szóló 1997. évi CLV. törvény

A fogyasztókkal szembeni tisztességtelen kereskedelmi gyakorlat tilalmáról szóló 2008. évi XLVII. törvény

A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény

Alaptörvény

Az Európai Parlament és Tanács tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatról szóló 2005/29/EK irányelve

Egyéb internetes források

Jogászvilág (2017), Letöltve: <https://jogaszvilag.hu/a-jovo-jogasza/az-alternativ-vitarendezesben-rejlo-lehetosegek-kulonos-tekitettel-a-penzugyi-bekelteto-testulet-tevekenysegere-i-resz/?cv=1>
(Utolsó letöltés: 2021.07.27.)

Parlament (2017) Infojegyzet 2017/75 Pénzügyi fogyasztóvédelem, Letöltve: https://www.parlament.hu/documents/10181/1202209/Infojegyzet_2017_75_penzugyi_fogyasztovedelem.pdf/43952f5d-32e9-41bf-b0c8-6854b9a3f588 (Utolsó letöltés: 2020.01.12.)

PBT (2020), Letöltve: <https://www.mnb.hu/bekeltetes/bemutakozas/a-pbt-tortenete>
(2021.04.15.)

Pénz7 (2020), Letöltve: <https://www.penz7.hu/a-kezdemenyezesrol.cshtml> (Utolsó letöltés: 2020.01.14.)

Pénziránytű (2020), Letöltve: <https://penziranytu.hu/> (Utolsó letöltés: 2020.01.14.)

Pénzügyi Szemle (2016), Letöltve: <https://www.penzugyiszemle.hu/tanulmanyok-eloadasok/a-penzugyi-kultura-fejlesztes-nemzeti-strategiai-tapasztalatok-es-tanulsagok> (Utolsó letöltés: 2021.07.15.)

Portfólió (2016), Letöltve: <https://www.portfolio.hu/befektetes/20161014/szanalmas-a-magyarok-penzugyi-tudasa-es-meg-finoman-fogalmaztunk-238645> (Utolsó letöltés: 2020.01.24.)